

О. О. Сурілова

*доцент кафедри права Європейського права та порівняльного
правознавства Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВА НА СПРИЯТЛИВЕ НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ПРИ ВИКОРИСТАННІ НАДР В УКРАЇНІ

О. О. Сурілова. Практика Європейського Суду з прав людини в сфері захисту права на сприятливе навколишнє середовище при використанні надр в Україні. – Стаття.

У статті розглядаються проблеми захисту права громадян на сприятливе навколишнє середовище при використанні надр України, аналізуються практика Європейського Суду з прав людини в сфері захисту екологічних прав людини по зверненням громадян України. Для нашої держави, де спостерігаються системні порушення екологічних прав людини, у тому числі при використанні надр, умовою їх реалізації є забезпечення їх захисту з урахуванням міжнародно-правових стандартів цих прав. Рішення Європейського Суду з прав людини по зверненням громадян України щодо захисту їх права на чисте здорове довкілля сприяють вирішенню цієї задачі, адже практика Суду містить ряд принципів та стандартів щодо захисту екологічних прав, які повинні застосовувати національні суди при розгляді цієї категорії справ.

Ключові слова: екологічні права людини, Європейський Суд з прав людини, доступ до правосуддя, використання надр, захист екологічних прав людини.

Е. А. Сурилова. Практика Европейского Суда по правам человека в сфере защиты права на благоприятную окружающую среду при использовании недр в Украине. – Статья.

В статье рассматриваются проблемы защиты права граждан на благоприятную окружающую среду при использовании недр Украины, анализируются практика Европейского Суда по правам человека в сфере защиты экологических прав человека по обращениям граждан Украины. Для нашего государства, где наблюдаются системные нарушения экологических прав человека, в том числе при использовании недр, условием их реализации является обеспечение их защиты с учетом международно-правовых стандартов этих прав. Решение Европейского Суда по правам человека по обращением граждан

України относительно защиты их права на чистую здоровую окружающую среду способствуют решению этой задачи, ведь практика Суда содержит ряд принципов и стандартов относительно защиты экологических прав, которые должны применять национальные суды при рассмотрении данной категории дел

Ключевые слова: экологические права человека, Европейский Суд по правам человека, доступ к правосудию, использование недр, защита экологических прав человека.

E. A. Surilova. The practice of the European Court of Human Rights in the sphere of protection of the right to favorable environment at the use of subsoil in Ukraine. – Article.

The article considers the problems of protection of the individuals' right to favorable environment at the use of subsoil in Ukraine. It analyzes the practice of the European Court of Human Rights in the sphere of environmental rights protection on the applications of the citizens of Ukraine. Taking into account the systematic human rights violations in our country, the condition for their realization is the application of regional legal standards. The judgments of the European Court of Human Rights on applications of the citizens of Ukraine concerning protection of their right to clean and healthy environment contribute to resolving this problem as long as the Court's practice includes a series of principles and standards regarding environmental rights protection which are to be applied by national courts in similar cases.

Keywords: environmental human rights, European Court of Human Rights, access to justice, application of subsoil, protection of environmental human rights.

Сьогодні екологічні проблеми займають найважливіше місце в існуванні людського суспільства. Безпечне, чисте якісне довкілля є неодмінною умовою існування та розвитку суспільства та кожної особистості. Право на належні природні умови існування людини є складовим елементом права на життя взагалі¹.

---

¹ Зв'язок екологічних прав з правом на життя визнається такими дослідниками, як Ю.С. Шемшученко, О. Скакун та ін. Однак Європейський суд з прав людини не визнав порушення права на життя як наслідок забруднення навколишнього середовища при розгляді справи Герра проти Італії. Суть справи є такою. Сорок позивачів які проживали у м. Манфредонія (Італія) поруч із хімічним заводом по виробництву добрив та інших хімічних речовин. Завод здійснював значні викиди в атмосферу міста, окрім того він був визнаний як підприємство "високого ризику" у відповідності із критеріями, визначеними указом президента. Позивачі скаржились, що органи влади не вжили належних заходів для зменшення ризику забруднення та попередження аварій. Це, на їх думку, порушило їх права на життя та фізичну цілісність згідно із ст. 2 Конвенції про права людини. Однак Суд не знайшов пору-

Однак, інтенсивне і нераціональне використання природних ресурсів, забруднення навколишнього природного середовища, нехтування природоохоронними інтересами на користь інтересів економічних – все це призводить до глобальної екологічної кризи, яка, як зазначає А. В. Толстоухов, виступає смисловим осередком усіх глобалізаційних процесів в сучасному світі [2]. Перед людством постає єдина глобальна екологічна проблема – криза, яку не можна розглядати тільки як загрозливий стан навколишнього природного середовища, який має прояв у вигляді деградації природних екосистем, їх забруднення, виснаження, порушення сбалансованості. Перш за все, це криза державного управління, його нездатність ефективно вирішувати завдання адаптації суспільства до змінених модифікованих природних умов та гарантування екологічних прав людини, що створює загрозу існуванню людини як біологічного виду. Перед обличчям цієї загрози сучасне суспільство має об'єднатися з метою створити екомайбутнє¹.

Вирішити таке складне, однак невідкладне завдання можливо лише при умові його юридичного опосередкування, що зумовлене роллю та місцем права в суспільстві. Як відповідь на виклик часу, виникла ідея суб'єктивного права громадян на сприятливе довкілля².

Рада Європи на семінарі з охорони довкілля і правам людини (м. Страсбург, 1978) зазначила, що ніхто не має права повільно знищувати життя, забруднюючи джерела життя і те, що необхідне для існування людини – воду, повітря, космічний простір, фауну і фло-

---

шень права на життя і вирішив розглядати справу з точки зору порушення права на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8) [1].

¹ Неодмінною умовою досягнення екомайбутнього є сталий розвиток. В науковій літературі є багато підходів до визначення такого розвитку. На нашу думку, сталий розвиток має забезпечити функціонування системи природа-суспільство, яку відзначають обмежені параметри (перш за все це стосується ресурсів) та досягнення динамічної рівноваги між її компонентами. Екомайбутнє, в свою чергу, означає комплексне вирішення питань щодо збереження довкілля, ліквідації бідності та дискримінації, гарантування прав кожної людини на чисте здорове оточуюче середовище.

² Право на сприятливе довкілля (тобто таке, що не несе загрози життю та здоров'ю людини) є фундаментальним екологічним правом, перебуває під захистом держави і гарантується наданням громадянам можливості звертатися за захистом до компетентних органів держави. Право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище включає право на достовірну інформацію про стан довкілля та якість харчових продуктів і предметів побуту, на безпечні для життя і здоров'я продукти споживання.

ру, або завдаючи збитку тому, що забезпечує наше нинішнє і, тим більше, майбутнє благополуччя і щастя. Хоча довілля – ще не все, його вплив всеосяжний, і неможливо більш відкладати визначення і проголошення прав людини і її обов'язків відносно довілля, а також пошану цих прав і виконання обов'язків [3].

Екологічні права належать до останнього покоління прав людини. У першій половині ХХІ століття екологічні права являють собою невід'ємний елемент еколого-правового статусу людини¹.

Розвиток екологічних прав людини в Україні відбувається на етапі докорінних змін економічного та політичного порядків, подальшої демократизації нашої країни, реформи законодавства, що пов'язане зі стратегічним курсом на євроінтеграцію. Актуальність їх подальшого розвитку визначається і вступом України до Ради Європи і взятими на себе у зв'язку з цим зобов'язаннями з дотримання демократичних стандартів цієї організації.

Закріплення екологічних прав в законодавстві вимагає істотних зусиль з боку як держави, так і суспільства із забезпечення їх неухильної реалізації, впровадження певної системи захисту екологічних прав людини, яка включає юридичну відповідальність за порушення екологічних прав людини, заходи відновлення порушеного екологічного права, процесуальні гарантії захисту екологічних прав. Останні розуміються як система юридичних засобів забезпечення здійснення екологічних прав фізичними особами в галузі екологічної безпеки, раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища [4, 12].

Серед процесуальних гарантій слід виділити встановлення порядку надання екологічної інформації, порядку реалізації права на доступ к правосуддю у випадку порушення екологічних прав людини та ін. Право на доступ к закріплено у цілому ряді законодавчих актів.

Так, ст. 55 Конституції України надає кожному право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних

---

¹ Еколого-правовий статус людини слід розуміти як юридично закріплені місце, становище, роль людини і громадянина в екологічній сфері, відповідно до яких людина вступає в еколого-правові відносини. Ядром еколого-правового статусу виступають екологічні права і обов'язки людини. Центральне місце в еколого-правовому статусі займає фундаментальне екологічне право на чисте і здорове довкілля.

судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Ст. 9 Закону України про охорону навколишнього природного середовища [5] надає громадянам право на подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище та на оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом. Відповідно ст. 11 Закону порушені права громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища мають бути поновлені, а їх захист здійснюється в судовому порядку відповідно до законодавства України.

Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»[6] регулює відносини, що виникають у зв'язку: з обов'язком держави виконувати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України; з необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і протоколів до неї; з впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини.

Щодо запровадження європейських стандартів екологічних прав людини в правову систему України, визначну роль відіграло приєднання нашої держави до Конвенції «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» [7]. Конвенція декларує, що кожна людина має право жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту, а також зобов'язана, як індивідуально, так і спільно з іншими людьми, захищати і покращувати навколишнє середовище на благо нинішнього та майбутніх поколінь. Для забезпечення можливості відстоювати це право та виконувати цей обов'язок, громадяни повинні мати доступ до інформації, мають право брати участь у процесі прийняття рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища.

Відповідно до ст. 3 Конвенції кожна із Сторін прагне забезпечити умови, аби посадові особи та державні органи надавали гро-

мадськості допомогу та забезпечували їй орієнтацію в отриманні доступу до інформації, сприяли участі в процесі прийняття рішень і в одержанні доступу до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища.

Суттєву загрозу екологічним правам громадян становить розробка надр. П.8 Переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку відносить до таких об'єктів вугільну, гірничо-видобувну промисловість, видобування і переробку торфу та сапропелю. Відповідно п. 1 Переліку, видобування і збагачення руди для атомної промисловості становить підвищену екологічну небезпеку. Також таку небезпеку утворює видобування нафти, природного газу та будівництво газосховищ (п.п. 4, 5 Переліку) [8]. При цьому шкода спричиняється правам і інтересам людини, наприклад, порушення права на забезпечення питною водою через виснаження водоносних горизонтів, забруднення вод, порушення права на безпечне для життя та здоров'я довкілля внаслідок просідання поверхні землі [9, 44].

Однією з основних цілей державного управління використанням і охороною надр є забезпечення екологічних прав громадян, що передбачає гарантування екологічно безпечного навколишнього середовища. Відповідно до ст. 17 Кодексу України про надра при наданні гірничих відводів вирішуються питання щодо дотримання вимог безпеки під час проведення гірничих і підривних робіт при розробці родовищ корисних копалин та при використанні надр для інших цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, відвернення небезпеки для людей, майна та навколишнього природного середовища [10]. У ст. 24 цього Кодексу зазначено, що користувачі надр зобов'язані забезпечувати повноту раціональне, комплексне використання та охорону надр; безпеку людей, майна та навколишнього природного середовища; приводити земельні ділянки, порушені при користуванні надрами, в стан, придатний для подальшого їх використання у суспільному виробництві.

Стаття 18 Гірничого Закону України [11] визначає основні вимоги до проведення гірничих робіт, серед яких: раціональне видобування, використання корисних копалин і охорона надр; дотримання гранично допустимих нормативів викидів і скидів забруднюючих речовин у довкілля; забезпечення радіаційної та екологічної безпеки під час проведення гірничих робіт; приведення земельних ділянок, що вивільняються гірничими підприємствами

після їх ліквідації або консервації, у стан, придатний для використання за призначенням відповідно до Земельного кодексу України.

Стосовно надр, забезпечення екологічної безпеки, а отже екологічних прав людини, означає попередження негативного впливу промислової діяльності на геологічне середовище надр, усунення впливу на життя і здоров'я людини негативних екзогенних геологічних процесів, патогенних біоактивних геологічних зон, забезпечення належного якісного стану підземних вод.

Українська держава має створити належні умови для реалізації громадянами своїх прав у визначеній сфері, контролю за виконанням управлінськими органами покладених на них обов'язків, забезпечити ефективний їх захист. Однак це можливо тільки при умові визначення змісту цих прав та порядку доступу до правосуддя з метою їх захисту.

Важливою гарантією екологічних прав громадян є те, що сьогодні кожен громадянин має право подавати скаргу безпосередньо у Європейський суд з прав людини. Перше, що слід зауважити з точки зору можливості захисту екологічних прав людини у Суді, є наступне: юрисдикція Суду обмежена питаннями, «які стосуються тлумачення і застосування Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» і протоколів до неї, однак в Конвенції немає згадки про екологічні права людини, як і не вказано прямо на зв'язок між правами людини та станом навколишнього середовища. Проте такий зв'язок мається на увазі, про що свідчить практика Європейського суду з прав людини, адже Європейський суд наділений правом тлумачення Конвенції 1950 р. Здійснюючи цю діяльність, Суд розглядає спірні правові питання, вирішує їх, формулюючи свої правові позиції, які набувають значення прецеденту, створюють правову основу захисту прав людини при розгляді аналогічних справ.

Справа Лопес Остра проти Іспанії [12] стала класичним прикладом захисту екологічних прав людини. У цій справі йшлося про те, що поруч із будинком позивачки було побудовано завод із переробки відходів, який почав працювати без ліцензії і в процесі своєї діяльності викидав в атмосферу смог та розповсюджував неприємні запахи. Це, в свою чергу, призвело до погіршення стану здоров'я місцевих жителів. Позивачка заявила про порушення ст. ст. 8 та 3 Конвенції та висунула прохання про компенсацію збитків та від-

шкодування шкоди відповідно до ст. 41. Комісія з прав людини визнала порушення ст. 8 і передала справу до Суду.

Суд постановив, що «значне забруднення навколишнього середовища може вплинути на добробут громадян і унеможливити користування ними своїм житлом настільки, що це негативно вплине на їх приватне і сімейне життя, не заподіюючи, тим не менше, значної шкоди їх здоров'ю».

Суд також вважав за необхідне взяти до уваги «справедливий баланс, який повинен був бути встановлений між інтересами індивіда і громадою в цілому». Таким чином був створений прецедент, який дозволив гарантувати судовий захист права кожного громадянина на чисте здорове навколишнє середовище. Це рішення відрізняється загальнообов'язковістю та нормативним характером. В подальшому суд підтвердив свою позицію при розгляді вищезгаданої справи Герра проти Італії [1]. Таким чином була підтверджена значущість екологічних прав людини та створені необхідні гарантії їх захисту.

Щодо України слід зазначити, що незважаючи на наявність фундаментального законодавчого забезпечення в сфері захисту екологічних прав людини, зокрема при здійсненні надрокористування, важливість їх судового захисту не усвідомлена в нашій державі повною мірою. Тому, незважаючи на численні порушення екологічних прав, розгляд справ цієї категорії носить епізодичний характер.

Одним з позитивних прикладів слід вважати справу Міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина» проти Дочірнього підприємства «Соренсен і Хаар» Данської компанії «Консепт партнерс», м. Львів, про зобов'язання надати завірнені копії документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів, для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря стаціонарними джерелами для відповідача, які розроблені ТОВ «Ріал Плюс» згідно з договором № 21 від 26.05.2009 р. та звітом по інвентаризації викидів забруднюючих речовин у відповідача, на підставі яких останній отримав дозвіл № 4610137500-84 на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, виданий відповідачу Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища у Львівській області 26.10.2009 р.

Міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина», м. Львів, звернулась із позовом до Дочірнього підприємства «Соренсен і Хаар» датської компанії «Концепт Партнерс», м. Львів про зобов'язання надати можливість ознайомитися та зробити копії із документів, якими обґрунтовуються обсяги викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря, висновку органів санітарно-епідеміологічного нагляду на ці документи, документів інвентаризації стаціонарних джерел викидів, документів, які обґрунтовують розміри санітарно-захисної зони та інших документів підприємства, що містять екологічну інформацію, посилаючись на порушення відповідачем вимог Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про інформацію», оскільки останнім не надано можливості позивачу ознайомитись з документами, що містять інформацію щодо стану довкілля, яка, в свою чергу, носить публічний характер.

Рішенням господарського суду Львівської області від 28.12.2011 р. у справі № 5015/6097/11 в задоволенні позовних вимог було відмовлено. Не погоджуючись з даним рішенням скаржник-позивач у справі подав до Львівського апеляційного господарського суду апеляційну скаргу, в якій просив скасувати згадане рішення суду першої інстанції та прийняти нове рішення, яким задовольнити вимоги позивача в повному обсязі. Постановою Львівського апеляційного господарського суду від 28.02.2012 р. рішення господарського суду Львівської області від 28.12.2011 р. у справі № 5015/6097/11 залишено без змін, а апеляційну скаргу без задоволення.

Позивач звернувся до Вищого господарського суду України з касаційною скаргою, в якій просив скасувати рішення суду першої інстанції від 28.12.2011 р., постанову Львівського апеляційного господарського суду від 28.02.2012 р. та постановити нове рішення у даній справі, яким задовольнити позовні вимоги Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина».

Постановою Вищого господарського суду України від 08.05.2012 р. рішення господарського суду Львівської області від 28.12.2011 р. та постанову Львівського апеляційного господарського суду від 28.02.2012 р. у справі № 5015/6097/11 скасовано, справу № 5015/6097/11 передано на новий розгляд до господарського суду Львівської області, який прийняв рішення позов Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина» задовольнити

повністю та зобов'язати Дочірнє підприємство «Соренсен і Хаар» Датської компанії «Концепт партнерс» надати Міжнародній благодійній організації «Екологія-Право-Людина» вищезазначені завірені копії документів [13].

Подальше підвищення ефективності судового захисту екологічних прав в Україні ми пов'язуємо з практикою Європейського Суду з прав людини. Розгляд звернень громадян України до ЄСПЛ набув масового характеру. Однак звернень щодо захисту екологічних прав не так вже багато. Власне Європейський суд з прав людини розглянув два звернення громадян України щодо порушення їх екологічних прав.

Перший випадок прямо стосується забезпечення дотримання прав людини на безпечне для життя і здоров'я оточуюче середовище при використанні надр. 10 лютого 2011 року суд прийняв рішення по справах Дубецька та інші проти України» («*Dubetska and Others v. Ukraine*») [14].

До суду звернулися 11 громадян України – жителів села Вільшина Львівської області. У 1960 році поблизу будинків заявників почала функціонувати державна вугільна шахта, а терикон було споруджено на відстані 100 метрів від будинку родини Дубецької-Найди. У 1979 році на цій території було відкрито державну фабрику зі збагачення вугілля, що призвело до появи нового 60-метрового терикона на відстані близько 430 метрів від будинку родини Дубецької-Найди та 420 метрів від будинку родини Гаврилук-Ваків. Терикон залишився у державній власності навіть після приватизації фабрики у 2007 році.

Заявники неодноразово зверталися до органів державної влади зі скаргами про шкоду, яку екологічне забруднення завдає їхньому здоров'ю та майну (будинкам). У своїх скаргах вони зазначали, що у них розвинулися такі хронічні захворювання як бронхіт, емфізема легень та карцинома. Окрім цього, протягом кількох років вони мали нерегулярний та недостатній доступ до питної води, що негативно вплинуло на відносини та спілкування між родинами. Їхні будинки потерпали від осідання ґрунту. Змінити місце проживання вони не могли з огляду на відсутність коштів для купівлі нового дому, а їхні теперішні будинки втратили свою ринкову вартість у зв'язку зі забрудненням території, на якій вони знаходяться.

Численні дослідження, проведені як державними, так і недержавними установами, засвідчили, що функціонування шахти та

заводу негативно впливає на навколишнє природне середовище та проявляється у затопленнях, у забрудненні підземних вод, повітря та ґрунту. Висновки проведених експертиз однозначно стверджували, що люди, котрі проживають в околицях шахти та фабрики, були піддані безпосередній загрозі захворювання на рак і захворювань дихальних шляхів та нирок.

Органи державної влади розглядали декілька способів вирішення ситуації. У 1994 році директора заводу було зобов'язано забезпечити заявників житлом у місцевості, вільній від забруднення. Проте цього не було зроблено. У грудні 2005 року було прийнято рішення суду на користь родини Дубецька-Найда, а у 2004 році – рішення про незадоволення позову родини Гаврилюк-Ваків. Щодо останнього позову, то суди у своїх рішеннях посилалися, зокрема, на той факт, що органи державної влади на певному етапі передбачили зменшення териконів, а також на те, що лише частина проведених досліджень вказувала на необхідність переселення заявників із небезпечної зони. Крім того, суди зазначали, що відповідно до чинного законодавства України на власників заводу може бути накладений штраф, однак вони не можуть бути зобов'язані забезпечити потерпілим житло. Заявники зазнали шкоди внаслідок забруднення навколишнього середовища, спричиненого функціонуванням шахти та заводу, котрі знаходяться поблизу їхніх домівок. Вони також зазначали, що держава не вжила заходів для виправлення ситуації.

До Європейського суду з прав людини заявники скаржилися за ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на те, що держава не захистила їх житло та приватне життя від надмірного екологічного забруднення, спричиненого виробничою діяльністю вказаних державних підприємств.

Європейський суд встановив порушення ст. 8 Конвенції в зв'язку з тим, що держава не надала належного пояснення нежиттю протягом більш ніж двадцяти років заходів для переселення заявників або вирішення їх ситуації іншим чином та постановив, що: (а) протягом трьох місяців з дня, коли рішення набуде статусу остаточного відповідно до п. 2 ст. 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявникам 65 тис. євро, які мають бути конвертовані у національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу, плюс будь-який податок, який може бути стягнуто з цих сум; (б) зі спливом зазначеного тримісячного стро-

ку і до повного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, плюс три відсоткові пункти. Рішення є обов'язковим для виконання.

Європейський суд з прав людини розглянув також справу Грімковська проти України, яке прямо не стосується забезпечення екологічних прав громадян при використанні надр, однак містить важливі положення, які стосуються судового захисту екологічних прав і мають бути застосовані українськими судами при розгляді цієї категорії справ [15]. Заявниця разом з батьками та неповнолітнім сином проживає у власному будинку по вулиці Ч., яка знаходиться в жилому районі м. Краснодар. У 1998 році було вирішено, що через цю вулицю буде проходити автомагістраль. У травні 2002 року Державною санітарно-епідеміологічною службою в Луганській області було проведено дослідження повітря по вулиці Ч., в результаті якого було встановлено значне перевищення рівнів максимальної концентрації шкідливих для здоров'я людини речовин внаслідок забруднення повітря викидами автомобільного транспорту. У 2002 році після дослідження рівнів забруднення Головний санітарний лікар Луганської області постановив припинити використання вулиці Ч. як автомагістралі, зазначивши, що рівень забруднення повітря на цій вулиці перевищував встановлені законодавством норми і міг негативно впливати на здоров'я мешканців.

Заявниця та члени її родини неодноразово скаржилися до органів влади на негативний вплив від використання дороги по їх вулиці як автомагістралі. У 2001 році мати заявниці від її імені подала до Краснодарського міського суду Луганської області позов до виконавчого комітету Краснодарської міської ради, вимагаючи зобов'язати вказаний комітет переселити родину заявниці і виплатити 5 000 грн. відшкодування збитків, завданих функціонуванням автомагістралі.

18 січня 2002 року суд першої інстанції відхилив позов як необґрунтований, оскільки заявниця не довела, що саме з вини вказаного виконавчого комітету було порушено її права. 10 червня 2002 року та 21 липня 2003 року це рішення було залишено без змін апеляційним судом Луганської області та Верховним Судом України відповідно.

До Європейського суду заявниця скаржилась за ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в контексті

використання дороги по вулиці Ч. як автомагістралі, а також неспроможності органів влади організувати належний екологічний контроль відповідного шкідливого впливу. За п. 1 ст. 6 та ст. 13 Конвенції заявниця скаржилась на несправедливість провадження у її справі.

Європейський суд встановив порушення ст. 8 Конвенції в зв'язку з недотриманням справедливого балансу між інтересами заявниці та інтересами суспільства, оскільки, по-перше, держава не змогла довести, що до використання дороги по вулиці Ч. в якості автомагістралі було здійснено адекватне екологічне дослідження наслідків такого використання та в подальшому було здійснено належну екологічну політику, а, по-друге, оскільки заявниця не мала ефективної можливості впливати на процес прийняття рішень щодо використання дороги по вулиці, на якій вона проживає, як автомагістралі, включно з оскарженням у незалежному органі.

Розглянувши справу, Європейський суд одноголосно оголосив заяву прийнятною та постановив, що у цій справі мало місце порушення статті 8 Конвенції, однак немає потреби окремо розглядати скарги за пунктом 1 статті 6 та за статтею 13 Конвенції.

Суд зобов'язав державу-відповідача протягом трьох місяців з дня, коли рішення набуде статусу остаточного, сплатити заявниці 10 000 (десять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди, які мають бути конвертовані у національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу, плюс будь-який податок, що може бути стягнуто з цієї суми та відхилив решту вимог заявниці.

Для нашої держави, де спостерігаються системні порушення екологічних прав людини у тому числі при використанні надр, умовою їх реалізації є забезпечення їх захисту з урахуванням міжнародно-правових стандартів цих прав. Рішення Європейського Суду з прав людини за зверненнями громадян України щодо захисту їх права на чисте здорове довкілля сприяють вирішенню цього завдання, адже практика Суду містить ряд принципів та стандартів щодо захисту екологічних прав, які повинні застосовувати національні суди при розгляді цієї категорії справ.

Література

1. Guerra and others v. Italy ECH-1998-1-002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites>

2. Толстоухов А. В. Творення еко-майбутнього в контексті глобалізації: проблеми керування та перспективи розвитку: Автореф. дис... д-ра філос. наук – К., 2004. – 31 с.
3. Revue Juridique de environnement, 1978. – Р. 423.
4. Стороженко С.В. Адміністративно-правове забезпечення екологічних прав громадян: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Київ, 2011. – 21 с.
5. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/
6. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/
7. Конвенція «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/
8. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, затв. постановою Кабінету Міністрів України від липня 1995 р. № 554 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/
9. Остапик Я. Щодо захисту екологічних прав громадян при розробці надр // Вісник екологічної адвокатури. - 2006. - №30 - С. 44-46.
10. Кодекс України про надра [Електронний ресурс].– Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/
11. Гірничий закон України [Електронний ресурс].– Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/
12. Case Lopez Ostra v. Spain (1995) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites>
13. Справа Міжнародна благодійна організація «Екологія -Право -Людина» проти Дочірнього підприємства «Соренсен і Хаар» Датської компанії «Концепт партнерс», м. Львів [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
14. European Court of Human Rights – Dubetska and others v. Ukraine, Application no. 30499/03 (2011.02.10) (ECHR) (Judgment) (Vilshyna coal pollution case, award of non-pecuniary damages) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.elaw.org/node/5655>
15. Case of Grimkovskaya v. Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cra.court.gov.ua/>